

A Napkelet pályázata. Irodalmi pályázatunk utolsó negyedében annyi pályázat érkezett be, hogy a Bíráló Bizottság csak jan. 15-iki számunkban teheti meg végleges jelentését, melyben a győztesek nevét is közölni fogja. A jutalmazott és kiemelt műveket jan. 15. számunktól kezdve közöljük.

Az élő múzeum.

Első látszatra ez a cím talán paradoxonként hat. Múzeum és élet! Nemde, a múzeum a multak emlékeinek gyűjteménye, történelmileg lezárt korok fennmaradt és az enyészettől ideig-óráig megőrzött emléksanyagának kriptája, temetője. Vajjon életnek nevezhető-e a tárlókban évtizedek óta porosodó és a typológiailag egymáshoz hasonló tárgyak glédába állított, vagy táblákra fűzött unalmas sorozata? Gyermekkorunkban arra voltak jók, hogy egyszer megtekintve és *tárgyi* ismereteinket bővítve tudomást vegyünk róluk, de később már alig érdekelnek bennünket, mert *benső tartalmukról* máig sem árultak el többet. Néma tárgyak temetője tehát a múzeum, sorjába állított üvegkoporsókkal és nincs is más szerepe, mint a kegyelet, a mult néminemű megbecsülése.

Van valami alapja a fent felvetett kérdésnek, mert legtöbb múzeumunk majdnem napjainkig a kegyelet szolgálatán kívül valóban alig töltött be egyéb szerepet. Holott ez teljes félreismerése a múzeumok és közgyűjtemények feladatának, amelyben a kegyelet és a megőrzés csak másodrangú szerepet játszik a legelső és legfőbb cél, az ismeretterjesztés, az oktatás mellett. A matematikus a legfelsőbb algebrában sem nélkülözheti a négy alpműveletet, a vegyész az atómok és elemek ismeretét, az orvos az anatómiát, az újkor historikusa az ókor és középkor történetét, épen úgy, mint ahogy a mai kor kultúrát szomjazó emberének műveltsége sem volna alapos és színvonalon álló, ha a mult kultúrájával legalább nagy vonásokban nem volna tisztában. Amit pedig ebben az ismeret-

gyűjtésben az iskola elméleti oktatásával nem tud teljes mértékben megadni, annak a pótlására hivatott a múzeum, amely mintegy illusztrálja az elméleti oktatást és autopsia útján megrögzíti az újonnan nyert fogalmakat.

Ezt a feladatot azonban múzeumaink csak akkor töltik be, ha azokat meg elevenítjük, a kiállított gyűjteményeket némaságukban is beszédesekké tesszük és a múzeumi tárlók nem lesznek többé lezárt koporsók, hanem változatos képet nyújtó, állandó érdeklődést keltő és a legújabb kutatások eredményeit is rögtön közvetítő, ismertető «hangszórók». Szoros kapcsolat tehát a publikummal, szoros kapcsolat az örökké mozgásban levő, lüktető élettel, így lesz a múzeum élő és egyik legfontosabb oktatószerv! Ezt a pezsgő, eleven életet pedig csak tudományosan megalapozott, intenzív laboratóriumi munkával lehet megteremteni. Ez volna tehát az elérendő cél, a legsürgősebb feladat. De feleletre vár az a kérdés, hogy mik az adottságok, a lehetőségek, az eszközök e feladat elvégzésére?

Legtöbb közgyűjteményünknek, még magának a Nemzeti Múzeumnak is lelkes magányjűjtők vetették meg az alapját. Ezek közül az a múzeum életképes, amelynek fundamentuma szilárd alapon áll, amelynek gyökerei olyan talajba nyúlnak le, amelyből azok a fejlődés folyamán valóban táplálkozni is tudnak. Múzeum tehát csak olyan helyen lehet, amely helynek tradíciója is van és ennek megfelelően gyűjtési lehetőségekkel és körzettel is rendelkezik. Ez a «genius loci» táplálja, élteti a múzeumot és egyben kijelöli azt az irányt is, amely irányban a gyűjtésnek folynia kell. Sajnos, Trianon a gyűjtési lehetőségeket is nagyon megnyirbálta. Épen azokat a területeket vette el tőlünk, ahol a nemzeti kultúra egy évezreden át majdnem zavartalanul fejlődhetett s meghagyta az országnak azt a középső részét, amelyen a török uralom évszázadok kultúráját pusztította el. Így a középkor és az újkor emlékeinek gyűjtésében a helyzet eléggé vigasztalan. A megmaradt terü-

let azonban szinte példátlan kincses háza a szorosan vett archeológiának, azaz az őskori, ókori és korai középkori kutatásnak. Annál intenzívebben kell ezért a gyűjtést ebben az irányban folytatnunk, mert hazánk területe e kultúráknak klasszikus lelőhelye, amely felé a külföld is mindinkább élénkülő sóvárgó érdeklődéssel tekint. Magyar specialitás ez, amelyet a legteljesebb mértékben ki kell fejlesztenünk. Hogy milyen nagyjelentőségű a fentemlített korok archeológiája, arra a legfrappánsabb és egyben szomorú bizonyíték, hogy az utódállamok a megszállt területekre mint szinte érintetlen, szűz talajra a legnagyobb mohósággal vetették magukat reá és most keserűen kell néznünk, hogy mint aknázzák ki a magyar föld méhének kincses gazdagságát. És vajjon mit tettek múzeumaink idáig e végtelen fontosságú anyag gyűjtése és megmentése tekintetében? Legyünk egy kissé őszinték, hagyjuk az örökös emltatást, és ne szégyeljük megismerni a hibánkat!

Múzeumaink, még a vidékiek is, tele vannak őskori, római vagy népvándorláskori emlékekkel. Ezeknek legalább 90%-a nem szakszerű ásatás eredménye, hanem vagy a véletlen hozta felszínre, vagy pedig műkedvelő régészek gyűjtése, vagy *turkálása* folytán látott napvilágot. Ez az anyag holt anyag, ez nem beszél, legfeljebb csak sejtet valamit, problémákat ad, de azokat megoldani nem képes, tudományos szempontból értéke tehát vajmi kevés. Szakszerűen végzett rendszeres ásatás pedig, amelynek legfőbb bázisa a stratigraphia, — őszintén szólva aránylag igen kevés volt még az országban. Ennek az egyszerű magyarázata pedig az, hogy nem is volt iskola, amely arra megtanított volna. Ebben a tekintetben sem az egyetemi oktatás, sem a múzeumok nem nyújtottak idáig elegendőt. Szolgáljon ez egyúttal mentesül a műkedvelő régészeink számára is, akiket a «turkálás» szóval különben sem akartam megsérteni, de ha javítani akarunk a helyzeten, rá kell mutatnunk a feladatát az a műkedvelő régész, aki azt hiszi, hogy neki archaeológiát kell *csinálnia*, holott az önként vállalt feladata tisztára csak a komoly archaeológiai kutatás szeretetteljes támogatása lehet. Azért, mert én tudom, hogy valakinek olyan betegsége van, amely csak operatív úton gyógyítható, még nem végezhetem el rajta a műtétet is,

az végre is a szakértő sebész feladata. A felcserek és gyógykovácsok kasztjának is ki kellett pusztulnia, aminthogy meg kell végre szünnie a magyar föld lelkiismeretlen kirablásának is. A régészetet kedvelő műkedvelőket pedig tömörítsük régészeti egyesületekbe, vagy egy-egy nagyobb múzeum köré, hogy támogatással a régészeti kutatást tehetségük és módjuk szerint erkölcsileg és anyagilag, segítsék elő az ásatásokat, és ha épen úri passziójuk tartja, vegyenek is részt azon. Az ásatást vezető szakembernek is öröme lesz, ha önkéntes támogatót, segítséget kap. De az egyéni hiúság szoruljon kissé hátrébe, mert szorony komolytalan dolog az, ha szenzációéhes és kritikanélküli napilapjainkban azt olvassuk, hogy «X. X. kiváló régészünk 2000 éves siket-némákat ásott ki».

De különben is égetően sürgős, hogy az ásatások kérdése végre generaliter szabályozva legyen. Ma már minden kultúrállam törvényileg rendezte az ingó, vagy ingatlan, illetőleg földben rejlő mű- és történelmi emlékeinek védelmét. Nálunk pedig még mai napig is boldog-boldogtalan ásatnak, akinek épen kedve van rá! Sőt régiségkereskedők sokszor tudatosan rabolják ki a földet és szinte szemünk láttára szállítják ki régészeti emlékeinket, nem egyszer pótolhatatlan műkincseket. Eklatáns példa erre a nemrégiben előkerült angyalföldi aranyelet esete. A Nemzeti Múzeumnak már erőszakkal kellett a lelet még elérhető részét ékszerkereskedők kezéből megmenteni és mint-hogy sem a rendőrség, sem a bíróság nem tudott elriasztó példát statuálni, az egyik arany tál mégis csak elkerült a British Museumba és állítólag még egy második is Londonba vándorolt. És mendezt szinte tehetetlenül kell néznünk épen úgy, mint azt is, hogy az őszyai parasztok a római tábor falai-ból és sírköveiből építik fel a házaikat, kövezik ki az utakat, vagy esetleg a birtokukon talált honfoglaláskori lovasírókból rendeznek be földbirtokosok családi múzeumokat. Rajzoljuk e szomorú képet tovább s mondjuk el azt is, hogy faluhelyen igen gyakran találunk őskori edényeket csibeitató vályúként, de annál ritkábban érzékel bíró és a kutatást támogató helyi hatóságokat? A falu intelligenciája, a pap, a tanító, jegyző, földbirtokos és gazdatisztek körében ritka és tiszteletreméltó kivétel az, aki vidékének fel-felbukkanó régészeti emlékeire figyelmezteti a mű-

zeumokat és ezeket az emlékeket féltő gonddal, hogy ne mondjam kultúrérzékelik igyekszik a pusztulástól vagy elkallódástól megóvni.

Tehát nemcsak a múzeumok anyaggyűjtése, hanem a nemzeti kultúra és nemzetgazdaság szempontjából is sürögősen megoldandó probléma az ásatások és a földben rejlő műemlékek megóvásának törvényes szabályozása.

Ez a törvény hivatott megjelölni az egyes vidéki múzeumok anyaggyűjtésének és ásatásainak irányát és körzetét is, természetesen a Nemzeti Múzeummal, mint a legnagyobb és országos jellegű közgyűjteménnyel kapcsolatban, amely a külföld felé is elsősorban hivatott a nemzeti kultúra dokumentálására. Így meg fog szünni az egyes múzeumok között levő kölcsönös féltékenykedés, az egységes irányítás mellett mindenütt megindul a céltudatos, tervszerű és valóban tudományos munka és szakszerű ásatásokból kikerülő anyaggal gyarapodnak azok a vidéki közgyűjtemények is, amelyeknek egyébként esetleg nem volna módjában az ilyen ásatást a saját erejéből elvégezni. Ez az anyag, ha kiállításra kerül, már nem lesz holt anyag, hanem az élő múzeumnak lüktető, eleven, beszédes szerve, azt mondhatnám: artériája.

És itt eljutottunk a múzeumi anyag megszólaltatásának második eszközéhez — a kiállítás módjához. A legelső feladat itt — bármennyire meglepően hangzik is — az egészséges selejtezés! Nem kell, sőt nem szabad válogatás nélkül mindazt kiállítani, ami történetesen a múzeum birtokában van. Annak a pár darab ajándékba kapott, sokszor talán hamis egyiptomi régiségnek például egy vidéki múzeumban semmi keresete sincs. Még a Nemzeti Múzeum sem tudja az egyiptomi gyűjteményét megfelelő helyre beilleszteni. Nem akarok ennél drasztikusabb, de bizonyára való példákat felsorolni.

Nem kell azonban az anyag, főként a csak tisztára tudományos szempontból érdekes és értékes anyag raktározásától félnünk, fontos az, hogy a raktári anyag, mint *tudományos gyűjtemény*, feldolgozott állapotban a kutató részére hozzáférhető legyen. A *kiállítási anyag* ezzel szemben inkább kevés számú, de szemléltető, oktató, tehát beszédes legyen, amely ne fássza, hanem megállítsa és érdekelje a szemlélőt, akkor is, ha az laikus, sőt ez esetben még inkább. Oktató pedig csak

úgy lesz az anyagunk, még a szakember részére is, ha az összetartozó leleteket nem bontjuk szét, mert a szemlélő csak így kaphat egységes és összefoglaló képet, bepillantást az egyes korok kultúrájába.

Ez a leletkiállítás lényegében nem más, mint a közép- és újabbkori műemlékek gyűjteményeiben sokhelyütt alkalmazott miliókiállítás. Szórványos, vagy ismeretlen lelőhelyű emlékekből pedig mellékesen típusfejlődést is bemutatathatunk, ugyancsak didaktikus céllal. De a tisztára typológiai felépülő kiállítás, a hasonló rendeltetésű és formájú tárgyaknak mesterkélten ízlésű egymásmellé állítása, vagy unalmas glédába sorakoztatása lélektelen és tudománytalan kiállítás, amelyen a szakember csak bosszankodik, a laikus pedig nem tanul belőle semmit. Ennek a «kirakatrendezésnek» el kell tűnnie múzeumainkból! Hogy az ilyen módon való kiállítást egy kisebb méretű vidéki múzeumban is végre lehet hajtani, példa erre a nürnbergi Naturwissenschaftliche Sammlung őskori gyűjteménye, amely iskolapéldája a tudományos, de egyben oktató kiállításnak. Tálaltam én ott még mexikói anyagot is, de — a raktárban! Maga a kiállítás azonban tisztára a helyi kultúra bemutatása, az egyes korokon belül szigorúan egybentartva a zárt leleteket. A kultúrképeket pedig, ott, ahol arra szükség van, ügyesen készített modellek teszik teljessé. Németországban különben ez a kiállítási mód — mint a legtermészetesebb és legcélravezetőbb, — általánosan elfogadott norma.

Az anyagnak ilyen megosztásával a majdnem mindenütt tapasztalható helyszűke is legalább részben megoldást nyer, a kiállítás pedig a raktárányagból állandóan felfrissíthető. Így lesz a kiállítás eleven és mindig érdeklődést keltő.

Természetes az is, hogy a múzeumi anyag megelevenítése csak intenzív laboratóriumi munka útján érhető el, ehhez pedig megfelelően képzett személyzet kell. Ez pedig a harmadik és nem kevésbé nehéz probléma a magyar múzeumok életében. Vidéki múzeumaink legtöbbjének személyzete műkedvelő régészekből nevelődött, akik a múzeumi munkálkodást a mai napig is nem anyagi előnyök kedvéért, hanem úgyszólván mellékfoglalkozásként, illetőleg passzióból űzik. Nem egyszer hosszú évek munkájával és gyakorlatával meglehetősen nívóra tettek szert, de

általában hiányzik az előképzettség, nincs szakkönyvtár, amelyből azt pótolni lehetne, nincs módjuk utazgatni, hogy lássanak és autopsziából tanulhassanak. Működésük tehát tiszteletreméltó, de egyúttal eléggé hálálatlan is, mert maguk is lépten-nyomon érzik a hiányokat és az ebből következő fogyatékoságaikat. Ettől a személyzettől tehát eredményes laboratóriumi munka nem várható. A nagyszabású auto-didakták és a polihisztorok nem mindig állnak rendelkezésünkre. Ez tehát nem az az alap, amire építhetünk. Ma egyébként minden tudományág a részletkutatásra rendezkedett be, mert gyors ütemű és alapos tudományos munka csak ezen az alapon érhető el.

Vidéki nagyobb közgyűjteményeinket is el kell tehát látnunk előképzettséggel bíró és a részletkutatásokra is alkalmas fiatal erővel, akik előzőleg egy nagy gyűjteményben, például a Nemzeti Múzeumban a múzeumi munkálkodásba is betekintést nyertek és a legfejlettebb ásatási módszerekkel is megismerkedtek. Így elérhető az is, hogy a tudományos munka megoszlik, a részletkutatások pedig egységes irányítás mellett folynak. Egy ilyen iskola létesítésére azonban úgy a főiskolai oktatásnak, mint az országos közgyűjteményeknek előzetesen be kell rendezkedniök.

De a laboratóriumi munkával kapcsolatban vidéki múzeumainknál más nagy hiányok is pótlásra várnak. A szakkönyvtárak kétségbeesetten hiányosak. Ezen a bajon a pár éve létesített Könyvforgalmi Központ tud bizonyára eredményesen segíteni. Restauráló-, preparálóműhely és személyzet szinte utópisztikus álom! Pedig, hogy megint csak egy külföldi, illetőleg német példára hivatkozzam, a hallei Landesanstalt für Vorgeschichte, tehát egy provinciális és tisztára részletkutatásra berendezett intézet, amelynek különben, az évi dotációja 200.000 M, csak az évi ásatásairól átlagban 10 km filmet készít! Már ez az egy adat bőséges képet nyújt az ott folyó laboratóriumi munkáról. Amellett saját folyóirata és kiadványsorozata van. Ime, egy másik példa: A frankfurti Römisch-Germanische Kommission ez évben is két-hónapos ásatást végeztetett állandóan 24 munkással, 2 preparátorral és a legnagyobbszabású technikai felszereléssel a Nördlingen mellett lévő Goldberg őskori telepén a stuttgarti múzeum számára. Ehhez az ásatáshoz nemcsak a

többi német múzeumok szakembereit, hanem külföldről is többeket meghívtak, tehát valóságos iskolát rendeztek be. Ezt az ásatási iskolát különben nálunk is, ahol erre oly bőséges alkalom van, meg kell honosítani és abba a vidéki múzeumok tisztviselőit időnként bevonni. Tanulni végre is nem szégyen és senki sem vallhatja magáról, hogy eleget tud!

A fent vázolt feladatok végrehajtásához azonban anyagi megalapozottság szükséges. Ezt pedig az állam a mai helyzetében minden vidéki közgyűjtemény részére és a kívánalmaknak megfelelő módon megadni nem tudja. Vidéki közgyűjteményeink ma legtöbbször a városok, vármegyék vagy pedig társulatok, egyesületek birtokában vannak. Amint azt a debreceni, szegedi, miskolci, kecskeméti múzeum példája mutatja, ezek mint városi múzeumok, nagyszerű fejlődésnek indultak. A város büszke a múzeumára, örül a fejlődésének és szívesen támogatja. Hasonló a helyzet a veszprémi múzeumnál, amely a vármegye tulajdona. Annál elszomorítóbb képet mutatnak azok a múzeumok, amelyek társulatok, vagy egyesületek kezében vannak. Az egyesületek anyagi támogatása ma jóformán számba sem vehető, de más irányban is folytatott kulturális tevékenységük folytán nem egyszer a múzeum céljaival és munkásságával homlok-egyenest ellenkező érdekek iparkodnak érvényesülni. Hogy példával szolgáljak: az egyik nagyobb vidéki múzeumban a birtokos-egyesület először a képtárát akarta raktárba tenni, majd meg a néprajzi gyűjteményét az alagsorban pusztulásra ítélni csak azért, hogy a zenei szakosztályának próbahelyiséget nyerjen.

Ezeket a nemcsak anyagilag rosszul dotált, de egyúttal létükben is fenyegetett múzeumokat a városoknak vagy vármegyéknek kell a kezelésükbe venni, hogy ne csak anyagilag és erkölcsileg nyerjenek így a közgyűjtemények biztos védelemet, de közöttük egy nemes verseny is megindulhasson és minden város tudatában legyen annak, hogy multjának, kultúrájának és civilizációjának legelső és legmaradandóbb reprezentálója a múzeuma!

Az élő múzeum nemcsak oktatója, tanítója mindnyájunknak, nem csupán multunk, történelmünk emlékeinek kincsesháza, hanem hangos és hűséges hirdetője kultúránknak, nem multunk temetője, hanem a jelenben mesterünk,

a jövőben pedig az utókor számára magunkról kiállított történelmi dokumentum!

Tudjuk, hogy most van készülöben a vidéki közgyűjtemények átszervezésével, a műemlékek védelmével és az ásatások szabályozásával foglalkozó törvény. Arról is tudomásunk van, hogy ez a törvény az itt felsorolt hiányokat akarja pótolni és a fent vázolt múzeumi munkálkodást iparkodik megvalósítani. Azért a cikkünk nem is lehet más, mint örvendező beharangozása ennek a törvénynek és annak a forró óhajtnak a kifejezése, hogy az minél előbb szentesítést nyerjen és egyik pillére legyen annak az ezeréves kultúrának, amely irigységet kelthet, de lenézésre nem szolgált rá!

Tompa Ferenc.

Agyagfalvi Hegyi István. Lelkes, választékos közönség ünnepelte e hó 15-én a Zeneakadémián A. Hegyi Istvánt, az előnyösen ismert nevű költőt. A különböző lapokban sűrűn megjelent versei s kötetei is arról tanuskodnak, hogy költőnk annak a hazafias keservnek egyik jelentős lírai tolmácsa, mely Erdély elszakításával érte hazánkat. Erő, lobogó fajszeretet, kicsiszolt gondolat, magyaros nyelv és ritmus jellemzik Hegyi István szép verseit. Ezt az alaphangot ütötte meg mindjárt a kezdő számban az Acélfang Dalkör a nemzeti Hízekegy és „Az örök határ” című Agyagfalvi-Nosedadal pompás eléneklésével és ehhez szimult Raffay Sándor ev. püspök bevezetője, amelyben Agyagfalvit mint Isten-adta tehetségű, igazi magyar költőt méltatta. T. Mátray Erzsí, a Nemzeti Színház művésznője, mély átérzéssel mondta el két halk Agyagfalvi-költemény: „A léghajó” és „Az Erzsébet-híd karfáján” szépségeit. A szerző által előadott első versben, a „Hiába bujtál el” címűben a maga magát maradosó, kötelességre hívó önvádas magyar keserűség lobog fel. „1928-at írunk és magyar vagyok” — zúg a mementó a komorszavú költemény végén. Mindenki átérzi, mit jelent. „Az örök város” a temetőről szól, a holtak „otthonáról”. Mélységesen emberi, lelket átjáró vers, amely csupa áhitat. „Az én családom” a tűzhelyét s övét

rajongásig szerető férfiköltő örömeinek csöndes, boldog beszéde. „A trianoni karácsonyfa előtt” újra a letiportság, szívekhez szóló siratása. Annál dacosabb az „Üzenet Párisba”, amelyben fájdalommal rázza meg öklét a magyar dac. Vitéz Garamszeghy Sándor, a Nemzeti Színház kiváló tagja tolmácsolta ezt a költeményt erőteljesen, megrázóan, igen nagy hatással. Kedvesen egészítette ki a műsört Hosszu Zoltán (Dani bá') Agyagfalvi-írta góbésága, amely zamatos, humorával tette változatossá a műsört. Budánovits Mária és Palló Imre, az Operaház kitűnő tagjai Szabados-Noseda-Tarnay-Murgács és Lőténé Farnos Esztertől megzenésített hangulatos Agyagfalvidalokat adtak elő művészi hatással. Egészben véve ünnep volt ez az est, ünnepe a költőnek, akit nemzetiszin-szalagos babékoszorúval köszöntöttek a száműzött székely ifjak és ünnepe a közönségnek, amelynek alkalma nyílt megismerkedni egy izzig-vérig magyar költő érzésvilágával s kifejezést adni az őszinte és nivós hazafias költészet iránti rokonszenvének. *Mihály László.*

Színházi szemle.

Ezt a rovatot a folyóiratunk megindulása óta letelt hat esztendőn át Galamb Sándor reáliskolai és színiiskolai tanár gondozta, irányította és igen szórványos kivétellel ő maga is írta. Tollából ezeken a hasábokon hat év színházi munkájának gazdag, mindig a lényegre megragadó s az értékelésben semmiféle melléktekintet nem ismerő képe került ki, alkalmas arra, hogy megfigyeléseire, magasabb összefüggések iránt fogékony ítéleteire a későbbi érdeklődés is bizalommal visszalapozhasson. Most, hetedik évfolyamunk küszöbén kiváló belső munkatársunkat életpályájának nagy emelkedést jelentő fordulata, a szegedi polgáriiskolai tanárképzőintézet igazgatójává történt kinevezése meggátolja benne, hogy színházi szemlerovatunk vezetését továbbra is elláthassa. Évzáró füzetünk színházi beszámolójának végén már más nevet talált az olvasó, újévtől kezdve pedig rovatunk állandóan ezzel az új alájegyzéssel folytatódik.

De e változás bejelentésével koránt-